

kontroly politické moci a zárukám práv jednotlivce (Locke, Montesquieu) a novověkému pojetí přirozeného práva (Grotius, Pufendorf, Thomasius, Leibniz, Ch. Wolf). Poslední oddíl zahajuje rozbor Kantova, Fichtova a Hegelova učení o společnosti a státu. Autor tematizuje problém státu jako společenské skutečnosti (Comte, Marx, M. Weber). Logika výkladu ho vede mj. k sociologickým teoriím (Durkheim, Malinowski, Parsons), k antropologickým koncepcím (Nietzsche, Pareto, Freud, Le Bon, Gehlen) a k teoriím kritickým (Popper).

Je jistě možné mít výhrady k výběru autorů v druhé polovině posledního oddílu, současně se však ukazuje, že zatímco v evropské filozofii až do konce 19. století idea státu tvořila ústrojnou součást sociálního učení jednotlivých autorů, nebo byla přímo sociální teorií a z výkladu je zřejmé, že úzce souvisela zejména s jejich etickým učením a spojením člověka, evropská filozofie 20. století problém státu přesunula do filozofie práva a uvažuje v první řadě o společnosti, jejím uspořádání a konfliktech. Stát je vnímán například jako institucionalizovaná moc odcizená člověku ap. a problém je řešen i v rámci sociologie, případně dalších disciplín.

Dějiny státních idejí jsou v každém případě hodnotnou studijní příručkou, přináší základní informace o jednotlivých autorech, obsahují často obsáhlé citáty z prací předních evropských myslitelů věnovaných problematice státu a práva. Není to však pouze informace, k ideovým konstrukcím a modelům přistupuje autor s porozuměním pro jejich dobovou podmíněnost a s kritickým odstupem. Především si dobře uvědomuje, že celou historií úvah o státu prolíná úsilí najít co možná neoptimálnější, nejlepší uspořádání vztahů uvnitř lidského společenství, úsilí, jehož výsledky jsou neustále prověřovány společenskou realitou, úsilí, které zdaleka nekončí.

Jan Zouhar

Giambattista Vico: Základy nové vědy o společné přirozenosti národů. Academia, Praha 1991, 466 stran.

Ve Filozofické knihovně nakladatelství Academia vycházejí již asi třicet let nejvýznamnější práce z dějin světového i českého filozofického myšlení. V roce 1991 se v ní dostalo i na Základy nové vědy G. Vica, na dílo, které má nepřehlédnutelné místo v historii pokusů o výklad „idejí, zvyků a činů lidského rodu“. V překladu *Martina Quotidiana* můžeme nyní soustředěně sledovat Vicovo důmyslné rozvíjení a dokumentování jeho myšlenek o „dějinách státu a práva, jazyka, poezie, věd i materiální kultury“. (Dodejme, že hotový překlad musel v nakladatelství čekat na vydání asi dvacet let.)

Pětí knihám, na něž člení své Základy, předeseílá Vico úvod o „idejí díla“. Má formu „vysvětlení obrazu, který je umístěn jako frontispice“. Ve Vicově interpretaci znázorňuje především ideu „tří věků podle řádu, jímž se lidské myslí pohanské pozvedly od země k nebesům“. Vico se totiž hlásí k „myšlence starých Egypťanů“, že doba světa, která uplynula až do jejich doby, se rozděluje na tři věky: božský, herojský a lidský a že těmito třemi věky procházejí všechny národy „ve stále stejnosměrnosti a nepřetržitém řádu přičin a následků“. První kniha pak klade „základy“, tj. podává přehled o látce Nové vědy a o jejích axiomech, principech a metodických zásadách. Např. první axiom praví, že „člověk ve své nevědomosti činí sebe měřítkem veškerenstva“, první princip, že „svět národů byl stvořen lidmi“ — a že proto je také poznatelný; k metodě patří hledat přirozenou povahu lidských věcí „analýzou myšlenek o nutnosti nebo užitečnosti společenského života“. Druhou (nejrozsáhlejší) knihu věnoval Vico „poetické moudrosti“, příznačné pro božský a herojský věk, kdy lidskému poznání vládou „robustní smysly a velmi živá obraznost“. Axiom, že „historie všech pohanských ná-

rodů měla mytické počátky“, je tu bohatě doložen oddíl o „poetické“ metafyzice, logice, morálce, ekonomii, politice, historii, fyzice, astronomii a geografii. V třetí knize se Vico snaží „objevit pravého Homéra“, tj. jeho osobnost i povahu jeho eposů, představujících „dva velké plody přirozeného práva národů Řecka“. Podle Vica stojí Homér na konci herojského období, kdy lidská mysl, neschopná ještě filozofického poznání (adekvátní „abstrakce forem a vlastností předmětů“), vytváří nové poetické obrazy, protože „lidé jsou přirozeně vedeni k tomu, aby uchovávali v paměti řád a zákony, které je drží ve společnosti“. („Významy skryté moudrosti podstrčili do homérských mýtů filozofové, kteří přišli později.“) Čtvrtá kniha líčí „cestu, kterou procházejí národy“. Každý ze tří věků má svou přirozenost, obyčej, přirozené právo, vládu, jazyk, písmo, jurisprudenci, autoritu, právo, soudy. První bylo „právo božské“ („lidé tehdy věřili, že oni sami a též všechny jejich věci závisí na bozích“), druhé bylo „právo herojské“ („neboli právo síly, ale již se zábranou náboženství“), třetí je „lidské právo“ (které ukládá „lidský rozum plně rozvinutý“). Vico se zde zároveň pokusil doložit, že původní vášnivost, krutost a ctižádostivost lidí se postupně díky právu přeměňují v pozitivní vlastnosti, takže třetí věk se jeví jako věk civilizace. Konečně pátá kniha jedná o problému skutečného a zdánlivého opakování v lidských dějinách (zvláště s ohledem na tuto knihu byla později Nová věda vtahována filozofy, historiky i sociology do diskusí o ideji pokroku v dějinách). V „závěru díla“ se pak Vico ještě — s odvoláváním na Platona — zabývá myšlenkou, zda lidské věci — i když lidé si vytvářejí svůj svět národů — přece jen neřídí a neupravuje boží prozřetelnost (Vico uvádí případy, kdy „omezené účely byly učiněny prostředky ve službě zájmů širších a vždy byly využity k zachování lidského rodu na této zemi“).

Cenný úvod k českému vydání *Nové vědy* napsal náš přední znalec Vicova díla *Jaroslav Kudrna*. (Vico vskou problematikou se Kudrna zabýval už ve studii *K historické charakteristice Vicovy metodologie a ontologie*, publikované ve *Filozofickém časopise* 1957.) Seznamuje nás v něm nejdříve s životem a celkovým dílem G. Vica a s ohlasy, jichž se dočkal jeho hlavní spis. V návaznosti na některé interpretace *Nové vědy* Kudrna ovšem podává i vlastní charakteristiku Vicova filozofického, filozofickodějinného a historického myšlení a analyzuje vlivy, které tak či onak působily na jeho utváření (jde o Vicoův vztah k antickým autorům, ke scholastice, k představitelům novověké filozofie, zvláště Descartovi, Spinozovi, anglickým empirikům, k stoupencům přirozenoprávní teorie). Odpovídaje na otázku, v čem bylo vlastní novum Vicova filozofickohistorického pohledu, srovnává Kudrna Vica i s Machiavelliho koncepcí historie, s myšlenkami osvícenství, s Herderem a ovšem i s Hegelem. V souvislosti s Vicoovou metodou Kudrna připomíná, že Vicovi, zdůrazňujícímu humanitní obory, byla cizí myšlenka jednotné matematicko-fyzikální metody, kterou by bylo možno uplatnit beze zbytku v různých disciplínách. Širokou pozornost věnuje Kudrna Vicově právní koncepci („v níž je nutno hledat základ Vicova pojetí dějin“) i řadě Vicoových názorů, jež s ní souvisejí (vývojové etapy práva, úloha rodu v předstátní a počínající státní společnosti, třídnost v dějinách, původ plebejců, úloha manželského práva v Římě, vztah vnitřní a vnější politiky Říma, úvahy o monarchii aj.). A samozřejmě Kudrna vysoko oceňuje Vicoův přístup k otázce povahy a původu náboženství, mýtů a mytologií, geneze homérských eposů.

Jiří Gabriel